

Stärkt stöd till barn i familjer med missbruk – ett gemensamt ansvar

Maria Boustedt Hedvall
Katrineholm 17 december 2019

Film Sara

<https://www.anhoriga.se/nkaplay/barn-som-anhorig/filmer-fran-andra-aktorer/alex/>

Nationellt samarbete för stärkt stöd till barn som anhöriga

- Uppdrag utifrån regeringens ANDT-strategier 2011–2020
- Samarbete på nationell och regional nivå:
 - Socialstyrelsen
 - Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka)
 - Folkhälsomyndigheten
 - Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
 - Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN)
 - Länsstyrelserna
 - RSS

Utgångspunkter

- Förebyggande och rätten till en trygg uppväxt (SoL)
- 5 kap. 7 § HSL (beakta barns behov av information, råd och stöd)
- Kunskap om risker och faktiska konsekvenser (registerstudier)
- Folkhälsofråga
- Det går att förebygga med rätt stöd!

Från individ- till familjeperspektiv

- SoL syftade till helhetssyn
- Ökad kunskapsmängd ger ökad specialisering
- Lagstiftning med individinriktning
- Specialisering
- Stuprörsorganisationer
- Inifrån och ut-tänkande
- Riskerar vi att "tappa" människors livssammanhang?

Vad menar vi med ett samordnat familjeorienterat arbetssätt?

- När en förälder har ett missbruk behövs både ett barn- och ett föräldraperspektiv i utredningar och insatser
- Barn påverkas även om föräldern som har problem inte lever med eller träffar barnen
- Ett familjeorienterat arbetssätt innebär en helhetssyn på och en samverkan kring hela familjen
- Det hjälper både barnen och föräldern som missbrukar
- Intern samordning mellan verksamhetens olika enheter möjliggör ett gott stöd till hela familjen och förebygger framtida ohälsa
- Ett arbetssätt och ett perspektiv, inte en färdig modell

Hur många barn handlar det om?

Någon gång under uppväxten (OBS **överlappning!**):

- **17 %** har förälder som fått vård eller dömts: missbruk och/eller psykisk ohälsa
- **7,8 %** har förälder som vårdats på sjukhus pga missbruk och/eller psykisk ohälsa
- **14 %** har bevittnat våld i familjen
- **3,4 %** har förälder som avlidit = ca 3 500 barn/år, oväntat avlidit = drygt 600 barn/år

Registerstudier från CHESS/KI (se anoriga.se)
Våld löser inget. Allmänna Barnhuset 2017.

Allvarliga konsekvenser

(upp till 30-35 års ålder)

- **Dubbelt** så många går ut grundskolan utan fullständiga betyg
- **4-7** gånger fler vårdas själva för missbruk
- **2-3** gånger fler vårdas för psykisk ohälsa
- Om förälder dör av olycka, våld eller självmord: **3** gånger fler tar sitt liv

Barn under 18 år som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem

Rapport från systematisk litteraturöversikt, CAN (2019):

- Vart femte barn (430 000) i Sverige har någon gång i uppväxten haft minst en förälder med alkoholproblem
- 15 % (320 000) har påverkats negativt i någon utsträckning
- 10 % (215 000) uppger att de har påverkats mycket negativt

ACE – vad är det?

- **Adverse Childhood Experiences** = påfrestande livshändelser, negativa barndomserfarenheter
- The ACE study, USA 1998. (Felitti et al.)
- Typ av erfarenheter/händelser i familjen:
 - Missbruk/beroende
 - Psykisk sjukdom
 - Våld och övergrepp (bevittnat, utsatts)
 - Försummelse (psykisk, fysisk)
 - Separation eller förlust av förälder
 - Frihetsberövad familjemedlem
- Handlar om *typer* av erfarenheter (ej antal tillfällen)
- Ju tidigare upplevelse, desto värre påverkan

Hur påverkas barnen?

- Traumatisering, PTSD
- Toxisk stress – påverkar hjärnans utveckling, immunförsvar
- Anknytningsskador
- Oro
- Koncentrationssvårigheter
- Skuld
- Skam
- Ansvar
- Åsidosätter egna behov
- Får ta hand om sig själv

Hur påverkas barnen, forts

- Långvarig psykisk påverkan:
 - Rädsla, ständig oro, osäkerhet
 - Kontrollbehov, perfektionism
 - Avstängda känslor, kyla
 - Sorg, depression
- Skolk, missbruk, våld, kriminalitet, prostitution
- Somatiska problem, ätstörning, värk
- Men, påfrestningarna kan också ha positiva effekter:
 - Styrka, självständighet, m.m....

Upptäckt och stöd – om barn till föräldrar med missbruksproblem. Alexandersson & Näsman (2019)

Varför vi måste agera tidigt

- Relationer och barndom formar nästa generation
- Tidiga allvarliga händelser ger toxisk stress och påverkar hjärnans utveckling (ACE)
- Genetisk sårbarhet gör miljön extra viktig
- Ju tidigare barnen och familjen får stöd, desto lättare att förebygga och hjälpa
- Relationer och familj är det livssammanhang där orsaker finns och insatser behövs
- Stöd till barn som anhöriga = stöd till hela familjen

Vad behöver barnet och familjen?

- Minska risk- och stärka skyddsfaktorer
- Stöd i föräldraskap
- Information och delaktighet
- Öppna samtal i familjen
- Skola och fritid
- Struktur i vardagen
- Rimligt ansvar

Samordnat familjeorienterat arbetssätt i praktiken

- Möta familjen tillsammans
- Samordna utredningar och bedömningar av behov
- Vars och ens individuella behov, parets och familjens
- Vad behövs för att minska risk och stärka skydd?
 - Barn (i olika åldrar)
 - Förälder 1 och Förälder 2 för egen del
 - Respektive förälder i relation till barn (olika åldrar)
 - Parrelationen
 - Familjen i sin helhet
- Erbjuda familjeorienterade insatser

Användardriven innovation – vad är det?

- Att förnya något i verksamheten med utgångspunkt i vad de som ska använda tjänsten önskar och behöver
- Att utgå från vad målgruppen berättar om vad de önskar och behöver
- Att utforma eller förändra tjänst/insats/arbetsätt/moment i handläggningen/arbetsättet tillsammans med användarna

A photograph of a park path. On the left, a paved road is separated from a grassy area by a concrete curb. A signpost stands on the grass, featuring a blue circular sign with a white bicycle and a white pedestrian symbol, and a smaller rectangular sign below it. A dirt path winds through the grass, leading towards a cyclist in a bright green jacket. The background is filled with trees, some with autumn-colored leaves. Two orange text boxes are overlaid on the image.

Så här var
det tänkt

Så här är
användarens
upplevelse

Exempel från Halland

- Under 2018 utvecklade några kommuner i Halland nya tjänster utifrån intervjuer med barn och föräldrar om deras önskemål och behov → ett första steg i att involvera brukare i anpassning av insatser efter behov
- Mål: att ta fram samordnade familjeorienterade arbetssätt i arbetet med familjer med missbruk
- Resulterade i:
 - En broschyr/karta över handläggningen anpassad till barn och unga
 - En arbetsordning för samordnad handläggning mellan familjebehandlare och missbruksenhet
 - Snabbkontakt via hemsida med socialsekreterare angående missbruk

<https://www.anhoriga.se/nkaplay/familjeorienterad-innovation/>

Röster från Hallandskommunerna

Pinsamt att vi inte gjort så här tidigare!

Det största behovet hos brukarna var att få någon att prata med, direkt när man behövde det.

De som blev intervjuade kände sig hedrade av att få vara med.

Brukarna ville verkligen berätta! "Äntligen kommer ni ut och frågar!"

Man känner sig privilegierad som får vara med och lyssna till deras livshistorier.

Från individ- till familjeperspektiv

- Allt fler kommuner utvecklar ett samordnat familjeorienterat arbete inom missbruksområdet
- Stöd:
 - CAN:s utbildning av utbildare i fördjupningsutbildning *Stärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården*
 - Kunskapsguiden
 - Coachning
 - Regionala nätverksmöten för erfarenhetsutbyte

Familjeorienterat arbetssätt

När föräldrar med missbruk uppmärksammas inom socialtjänsten behövs både ett barn- och ett föräldraperspektiv i utredningar och insatser för bästa möjliga resultat och bemötande. Att arbeta utifrån ett familjeorienterat arbetssätt förutsätter intern samordning mellan verksamhetens olika enheter för att förbättra stödet till barn och föräldrar i familjer med missbruk. Här kan verksamheter inom socialtjänsten få kunskap och vägledning i att införa ett familjeorienterat arbetssätt i socialtjänsten.

Samverkan

Skapa en grund och implementera

Kunskap och kompetensutveckling

Insatser

Sekretess

Systematisk uppföljning

Lärande exempel

Familjeorienterat arbetssätt – kort introduktionsfilm

Kort introduktionsfilm där olika verksamheter ger en inblick i vad familjeorienterat arbetssätt handlar om och om sina egna erfarenheter. Filmen ger också en bild av temat familjeorienterat arbetssätt och om de olika kunskapsområdena som ingår.

Om du inte kan se filmen använd annan webbläsare än Internet Explorer, till exempel Chrome eller Firefox.

Kunskapsstöd

Tema på www.kunskapsguiden.se

<http://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/Familjeorienterat-arbetssatt/Sidor/default.aspx>

<http://www.kunskapsguiden.se/missbruk/teman/Familjeorienterat-arbetssatt/Sidor/default.aspx>

<http://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/Barn-som-anhoriga>

Socialstyrelsens podd – På djupet, nr 19: Om barn i familjer med missbruk

<https://www.socialstyrelsen.se/poddlista/>

Webbinarium: Hur påverkas utveckling och hälsa av att utsättas för svåra påfrestningar i barndomen?

<http://anhoriga.se/stod-och-kunskap/webbinarium/webbinarier-2019/hur-paverkas-utveckling-och-halsa-av-att-utsattas-for-svara-pafrestningar-i-barndomen/>

CAN:s utbildare

<https://www.can.se/nationell-fordjupningskurs-starkt-barn--och-foraldraperspektiv-vid-missbruk-och-beroende/>

Tack!
Lycka till!

maria.boustedt-hedvall@socialstyrelsen.se